

ANALÝZA TUHOSTI LOŽE HORIZONTKY W 160

Ing. Josef Šíma, CSc., Ing. Jaroslav Václavík, ŠKODA, k.p. Plzeň

Obsahem referátu je měření a výpočet modelu lože horizontky W 160 včetně jeho pružného uložení na základových šroubech. Měření bylo provedeno holografickou interferometrií a výpočet metodou konečného prvku. V závěru referátu je uvedeno porovnání naměřených a vypočtených hodnot.

1. Úvod

Měření a výpočet lože horizontky W160 byly dělány za účelem ověření celkové tuhosti lože a získání podkladů pro stanovení vhodných okrajových podmínek pro pružné uložení lože na základových šroubech.

Model lože (obr. 1) byl vyroben z organického skla, měřítko délek $\mathcal{J} = 0,1$; měřítko modulů pružnosti $\mathcal{E} = 0,023$, měřítko zatížení $\mathcal{K} = 2,3 \cdot 10^{-4}$. Deformace byly měřeny a počítány

- a) při pružném uložení na základových šroubech podélně ve dvou a ve čtyřech řadách
- b) při tuhém uložení modelu lože na jeho koncích.

Základové šrouby byly modelovány upnutím modelu na pružné ocelové nosníky, na obou koncích vetknuté (obr. 1.).

2. Experimentální určování deformací

Měření bylo prováděno na holografické kameře HIK 1000 fy. Rottenkolber, osazené Argonovým laserem 165/265 fy. Spectra Physics při $\lambda = 514,5$ mm a $P = 0,3$ W.

Lože bylo zatěžováno základním zatížením 50 N hranolem, modelujícím suport v pěti polohách lože a přídatným zatížením ad a) 45,35 N, ad b) 2-10 N pomocí závaží.

K vyhodnocení holografických interferogramů (viz obr. 2) byla použita metoda nultého řádu /1/, vedoucí při vhodné zvoleném uspořádání k jednoduchému vztahu mezi normálnou složkou deformace $\Delta \frac{1}{2}$ vodící plochy lože a řádem proužku N

$$\Delta r_z = N \frac{\lambda}{2} \quad (1)$$

Poloha proužku nultého řádu byla určena dvěma způsoby

- a) pomocnými pružnými pásky, vetknutými do pevného základu [2]
- b) expozicí hologramu během spojitě změny zátěže [3], toho bylo dosaženo vytékáním kapaliny ze zatěžovací nádoby.

Dosahovaná přesnost měření byla řádově v desetinách λ .

Pro kontrolu bylo provedeno měření obecného vektoru deformace boční stěny lože metodou nultého řádu dle [4] z jednoho hologramu pozorováním přímo a přes vodorovně umístěné zrcadlo. Vyhodnocení těchto interferogramů bylo provedeno z reálného obrazu, rekonstruovaného pro zvýšení přesnosti z m bodů hologramu ($m > 3$). Tím získáme soustavu m rovnic

$$\vec{K}_i \cdot \Delta \vec{r} = N_i \lambda + \epsilon_i \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (2)$$

kde $\vec{K}_i = \vec{K}_0 - \vec{K}_{pi}$ (3)

$\vec{K}_0 \dots$ jednotkový vektor vedený z bodu osvětlení do měřeného bodu na předmětu

$\vec{K}_{pi} \dots$ jednotkový vektor vedený z bodu měření do bodu pozorování

$\epsilon_i \dots$ chyba měření

Nejpravděpodobnější odhad $\Delta \vec{r}$ pak získáme metodou nejmenších čtverců, obdržíme tak soustavu normálních rovnic, kterou řešíme:

$$\begin{bmatrix} \sum_1^m K_{x,i}^2 & \sum_1^m K_{x,i} K_{y,i} & \sum_1^m K_{x,i} K_{z,i} \\ \sum_1^m K_{x,i} K_{y,i} & \sum_1^m K_{y,i}^2 & \sum_1^m K_{y,i} K_{z,i} \\ \sum_1^m K_{x,i} K_{z,i} & \sum_1^m K_{y,i} K_{z,i} & \sum_1^m K_{z,i}^2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \Delta r_x \\ \Delta r_y \\ \Delta r_z \end{bmatrix} = \lambda \begin{bmatrix} \sum_1^m N_i K_{x,i} \\ \sum_1^m N_i K_{y,i} \\ \sum_1^m N_i K_{z,i} \end{bmatrix}$$

Vlastní výpočet složek vektoru posunutí byl proveden na počítači SHARP-PC-1211. Dosahovaná chyba měření byla řádově v λ . Výsledky měření pro lože pružně uložené jsou uvedeny na obr. 2.

3. Výpočet deformací lože W160 metodou konečného prvku

3.1 Podstata metody

Metoda konečného prvku (MKP) je vysoce efektivní numerickou metodou řešení fyzikálních problémů. Základní myšlenka metody tkví v nahrazení kontinua souborem geometricky jednoduchých podoblastí (konečných prvků), poskytujících dostatečně přesnou fyzikální aproximaci řešeného tělesa.

Nejužívanější variantou MKP je deformační varianta. Vychází z Lagrangeova variačního principu minimacelkové potenciální energie. Vektor posunutí u aproximujeme po prvních polynomy jistých stupňů, primárními neznámými jsou zobecněné uzlové posuvy Δ .

Celková potenciální energie tělesa Ω je

$$\pi_s = \frac{1}{2} \vec{\Delta}^T [K] \vec{\Delta} - \vec{\Delta}^T \vec{F} \quad (5)$$

kde $[K]$ ... celková matice tuhosti tělesa

$\vec{\Delta}$ ... výsledný vektor parametrů určujících pole posunutí

$\vec{F}$ ... výsledný vektor transformovaného vnějšího zatížení

Stacionární princip vyžaduje, aby

$$\delta \pi = \frac{\partial \pi}{\partial \vec{\Delta}} = 0 \quad (6)$$

Vzhledem k (5) je

$$\frac{\partial \pi}{\partial \vec{\Delta}} = [K] \vec{\Delta} - \vec{F} = 0 \quad (7)$$

a daný problém vede na řešení soustavy lineárních algebraických rovnic

$$[K] \vec{\Delta} = \vec{F} \quad (8)$$

Matice tuhosti $[K]$ je pozitivně definitivní symetrická pásová matice. Soustava má pouze jedno řešení, které minimalizuje funkci (5). Rovnice soustavy (8) jsou v principu minima potenciální energie rovnicemi rovnováhy. Po vyřešení vektoru $\vec{\Delta}$ ze soustavy

(8) je možné pro každý uzel prvku stanovit deformace nebo napětí. Podrobnější popis MKP s konkrétními aplikacemi je uveden v [5] a [6].

3.2 Výpočtový model a vlastní řešení lože W160

K výpočtu deformací lože W160 byl použit obecný čtyřúhelníkový stěnodeskový prvek s 24 stupni volnosti. Matice tuhosti tohoto prvku byla sestavena superposicí z rovinného prvku vystihujícího membránové chování a deskového prvku respektujícího chyb.

S ohledem na požadované cíle výpočtu byl sestaven výpočtový model pouze pro čtvrtinu lože. Obsahuje 295 uzlů a 329 čtyřúhelníkových a trojúhelníkových konečných prvků. Výpočtový model včetně očíslovaných uzlů je uveden na obr. 5. Byl nakreslen na souřadnicovém zapisovači. Vyhovuje možnostem podepření ři vetknutí v libovolném místě a různým způsobům pružného uložení. Model může být zatížen buď osamělou silou, spojitým břemenem nebo momentem. Zatížení může působit v libovolném uzlu nebo na povrchu libovolného prvku. V souladu s měřením byl výpočtový model lože zatížen ve střední části vodicích ploch silou $F_1 = 10 \text{ N}$ pro lože na okrajích podepřené a vetknuté a silou $F_2 = 45,35 \text{ N}$ pro lože pružně uložené. Základní šrouby byly ve výpočtovém modelu nahrazeny pružinami o tuhosti $k_m = 2500 \text{ Nmm}^{-1}$. Pro tyto pružiny byly pro různé alternativy výpočtu zajištěny následující okrajové podmínky

- a) volné posuvy a rotace ve všech směrech
- b) fixace posuvů ve směrech os x , y a fixace rotace kolem osy z
- c) volný posuv pouze ve směru osy z .

Alternativa ad c) nejlépe vyhovovala realizovaným podmínkám měření. Výsledky výpočtu pro lože pružně uložené jsou uvedeny na obr. 2. Výpočty byly provedeny na počítači M4030.

4. Závěr

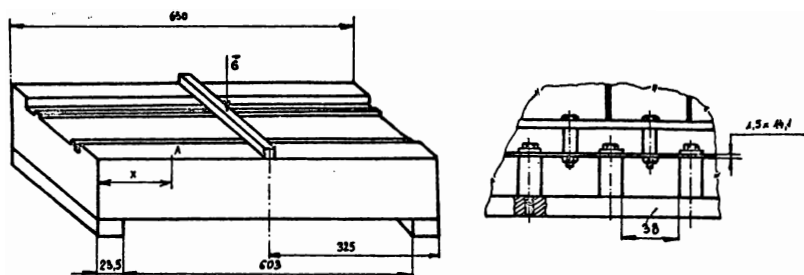
Hodnoty deformací naměřené holografickou interferometrií a vypočtené vykazují velmi dobrou shodu. Maximální odchylka je 10 %. Na obr. 2. jsou uvedeny hodnoty deformací pro lože pružně uložené ve dvou a čtyřech řadách šroubů. Z obr. je rovněž vidět, že pro dané zatížení je výhodnější alternativa se čtyřmi řadami šroubů, kdy jsou deformace na vnitřní i vnější hraně vedení téměř shodné.

Alternativa se dvěma řadami šroubů vykazuje deformace v příčném směru na vnější a vnitřní hraně vedení značně rozdílné (až 50 %) a dvojnásobné oproti předchozí variantě.

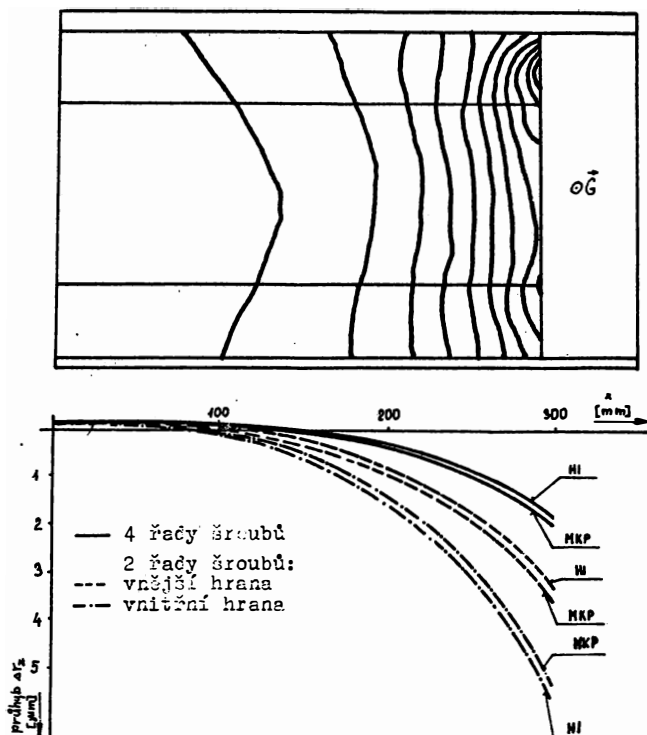
Pro upřesnění okrajových podmínek pro pružné uložení bude třeba provést serii dalších výpočtů a měření nových typů loží jak na modelech, tak na díle.

5. Literatura

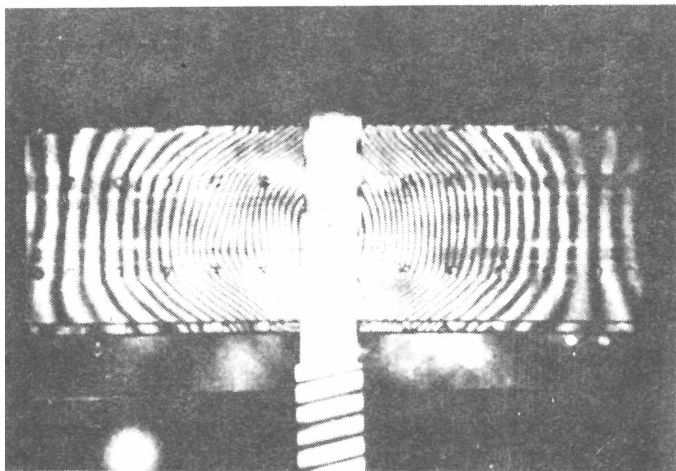
- /1/ Ennos, A.E.: J. Phys.E (J. Sci Instrum.) 1 (1968) 731-4
- /2/ Steinbichler, H.: Beitrag zur quantitativen Auswertung von holographischen Interferogrammen, disertační práce, Mnichov 1973
- /3/ Miler, M.: Stroboskopická holografie; výzkumná zpráva Z-769/A, ČSAV-ÚŘE Praha 1976
- /4/ Dhir, S.K., Sikora J.P.: An Improved Method for Obtaining the General - displacement Field from a Holographic Interferogram, Experimental Mechanics, 1972, No 7, 323-327
- /5/ Zienkiewicz, O.C.: The Finite Element Method, New-York-London, Mc. Graw-Hill, 1977
- /6/ Bakule, B., Čadek, V., Šíma, J.: Of Large Machine Tools, ŠKODA REVUE, No 3, 1983

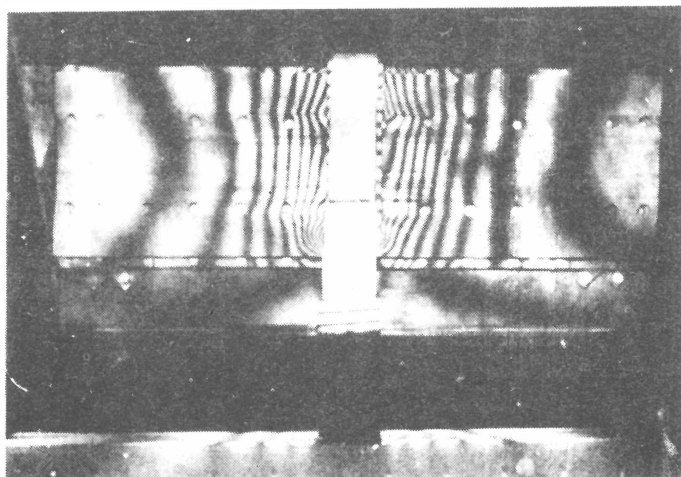
Obr.1 Náčrt měřeného lože a detail pružného uložení

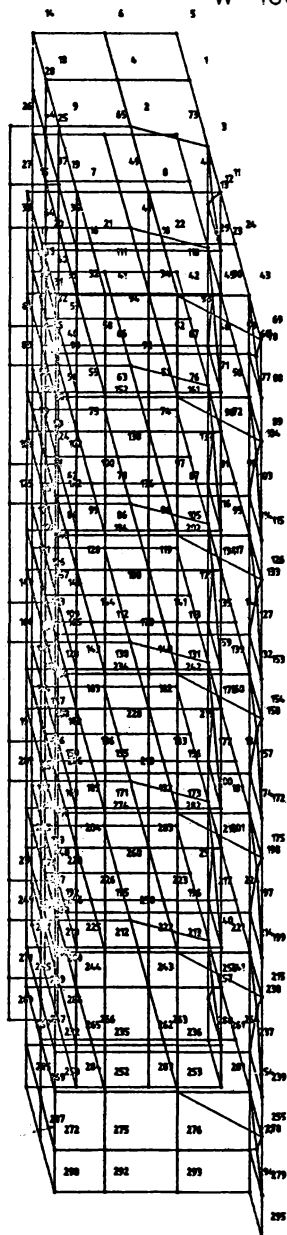
Obr.2 Příklad interferogramu vodících ploch lože při uložení na 4 řadách upínacích šroubů a vyhodnocení průhybu hran pro obě varianty uložení

Obr.3 Interferogram lože uloženého na 2 řadách
upínacích šroubů

Obr.4 Interferogram lože uloženého na 4 řadách
upínacích šroubů

0 br. 5